

เรื่องที่ 10

แนวการสร้างอำนาจต่อรองเพื่อเพิ่มรายได้เกษตรกร

เป้าหมายของการพัฒนาการเกษตรอีกประการหนึ่งก็คือ การเพิ่มรายได้และมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกร การที่จะให้บรรลุเป้าหมายนี้ จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับราคากลิตผลที่เกษตรกรขายได้ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอคือ เกษตรกรขายสินค้าได้ในราคาต่ำ โดยถูกกดราคาจากผู้ค้าคนกลาง หรือโรงงานแปรรูปสินค้านั้น ๆ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะเป็นผู้เสียเปรียบเสมอ ทั้งนี้เพราะเกษตรกรตากอยู่ในภาวะจำยอมด้วยลักษณะของการผลิต ลักษณะของผลผลิต และตัวของเกษตรกรเอง จากราคาดังกล่าวทำให้เกษตรกรขาดอำนาจต่อรอง (Bargaining Power) ในด้านราคาขาย ที่จริงแล้ว เกษตรกรสามารถสร้างอำนาจการต่อรองขึ้นได้ถ้าหากว่ามีการร่วมมือร่วมใจกันอย่างจริงจังในหมู่เกษตรกรด้วยกัน โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐ นั่นคือ การรวมกลุ่มของเกษตรกรซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างอำนาจต่อรอง

สำหรับวิธีการต่อรองอาจจำแนกงานได้เป็น 4 ลักษณะตามระดับความรุนแรง โดยจะเริ่มตั้งแต่ระดับความรุนแรงอ่อนที่สุดถึงสูงที่สุด ตามลำดับดังนี้¹

การต่อรองระดับแรก การต่อรองระดับนี้มุ่งในการปรับปรุงประสิทธิภาพการตลาดเพื่อให้ทั้งเกษตรกรและผู้ซื้อผลผลิตผลจากเกษตรกรได้รับประโยชน์โดยการทำสัญญาซื้อขายผลผลิตผลลัพธ์หน้าในปริมาณคุณภาพเวลาและราคาน้ำหนักคงที่ เช่น การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าผลผลิตผลเกษตรระหว่างเกษตรกรกับโรงงานแปรรูปผลผลิตนั้น เกษตรกรจะได้ประโยชน์ในเบื้องต้นจากการผลผลลัพธ์ผลผลิตผลลัพธ์เหล่านั้นในราคาน้ำหนักคงที่ ด้านโรงงานก็มีหลักประกันที่จะมีวัตถุดีบปอนด์ในราคาน้ำหนักคงที่ทุกครั้งที่ทราบล่วงหน้า ดังนี้เป็นต้น

¹ กองเศรษฐกิจการเกษตร, “แนวการสร้างอำนาจต่อรองเพื่อเพิ่มรายได้เกษตรกร” ข่าวเศรษฐกิจการเกษตร, กรุงเทพมหานคร : ฉบับที่ 251 พ.ศ. 2520.

การต่อรองระดับที่สอง การต่อรองระดับนี้ ทำเพื่อรักษาระดับรายได้ของเกษตรกร ด้วยการขายผลผลิตราคาน้ำหนัก สำหรับผู้ซื้อแต่ละกลุ่ม คือ ขายให้กับกลุ่มที่ไม่ค่อยตอบสนองต่อ ราคาในราคากลางว่าระดับราคาสมดุล เพราะแม้ราคาจะสูงขึ้นแต่คนกลุ่มนี้ก็ยังจำเป็นต้องซื้อ เท่าเดิม สำหรับผู้ซื้อที่ต้องการสินค้าที่มีการตอบสนองต่อราคาก็กำหนดราคาน้ำหนักให้ต่ำกว่ากลุ่มแรก ทั้งนี้เพื่อระดับราคาน้ำหนักของผู้ซื้อกลุ่มนี้จะซื้อเพิ่มขึ้น สินค้าที่ใช้วันนี้ก็ เช่น การขายน้ำนมสดในตลาดผู้บริโภคนมสดและโรงงานแปรรูปนมสด โดยขายนมสดส่วนที่เกินความต้องการของผู้บริโภค นมสดแก่โรงงานทำผลิตภัณฑ์นมในราคาน้ำหนักที่ขายแก่ผู้บริโภคนำมสดโดยตรง วิธีนี้จะทำ ได้สำเร็จด้วยมีกลไกของรัฐเข้าช่วยควบคุมแบ่งแยกตลาดของผู้ซื้อทั้งสองกลุ่ม โดยเด็ดขาด มีฉะนั้น สินค้าในตลาดที่ราคากลางกว่าจะไหลสู่ตลาดที่มีราคากลางกว่า ซึ่งจะเป็นผลให้ราคาน้ำหนักลดลง

การต่อรองระดับที่สาม วิธีนี้ทำเพื่อเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรโดยการกักเก็บผลผลิตไว้ จนกระทั่งราคากลางเป็นที่พอใจ (คือราคาน้ำหนักที่ทำให้มีรายได้เพิ่ม) จึงจะปล่อยสู่ตลาด นั่นก็คือ การควบคุมปริมาณผลผลิตผลผลิตสู่ตลาด แต่การกักเก็บผลผลิตเกษตรทำได้ยาก เพราะเป็นผลผลิตที่ ออกมากพร้อม ๆ กันเป็นครั้งคราวตามฤดูกาล ผลผลิตจึงมักมีปริมาณมากเกินความสามารถที่ เกษตรกรจะเก็บไว้ได้ เนื่องจากต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงและผลผลิตส่วนมากเก็บไว้ได้ไม่นาน เพราะ จะเกิดเน่าเสีย วิธีการนี้จึงทำได้กับสินค้าน้อยชนิด เช่น ข้าวเปลือก เป็นต้น

การต่อรองระดับที่สี่ วิธีนี้ทำเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเกษตรกรบางส่วนเท่านั้น เพื่อผลลัพธ์ที่ทำให้ความเสียหายแก่เกษตรกรส่วนอื่นและประชากรกลุ่มอื่นได้ การต่อรองระดับนี้ ทำโดยการควบคุมการผลิตให้มีปริมาณผลผลิตพอต่อกับความต้องการของผู้บริโภค เพื่อสามารถ เพิ่มราคาน้ำหนักตามที่ต้องการเพิ่มขึ้น การควบคุมปริมาณผลผลิตทำได้โดยการควบคุมเนื้อที่เพาะปลูกหรือการจัดสรรโควตาปริมาณผลผลิตให้เกษตรกรแต่ละคน ข้อสำคัญก็คือ เมื่อทุกคนได้โควตาการผลิตไปแล้วจะต้องทำการผลิตไม่เกินนั้น ดังนั้น วิธีการนี้ จึงต้องการความมีวินัยของเกษตรกรในกลุ่มผู้ผลิตผลผลิตนั้นเป็นอย่างมาก และต้องบังคับมิให้ ผู้ผลิตนอกกลุ่มผลิตของอย่างเดียวกันเข้าແย่งขายในตลาดได้ นอกจากนั้น ผู้ซื้อผลผลิตนั้นจะต้อง ไม่มีลักษณะตอบสนองต่อราคาน้ำหนัก คือ ปริมาณซื้อไม่ลดเมื่อราคากลางขึ้น

วิธีดังกล่าวข้างต้นจะสามารถทำให้การสร้างอำนาจการต่อรองของเกษตรกรผู้ผลิต สินค้าได้สินค้าหนึ่งหรือเกษตรกรทั้งหมดเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนย่อมขึ้นอยู่กับคุณลักษณะ ทั้งของผลผลิตและตัวเกษตรกรผู้ผลิตเอง ดังนี้

1. ผลผลิตที่ค้าต้องมีลักษณะเหมือนกัน ง่ายแก่การบ่งชี้และควบคุมสภาวะการผลิตได้
2. เป็นผลผลิตที่ผลิตได้เฉพาะแหล่งและมีผู้ผลิตจำนวนไม่มาก

3. เกษตรกรผู้ผลิตผลนั้นทุกคนจะต้องยอมรับกฎของการมีหัวหน้าด้วยความเต็มใจ
4. เกษตรกรผู้ผลิตไม่รู้ในฐานะแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะต้องสามารถและเต็มใจที่จะรับภาระค่าใช้จ่ายอันอาจเกิดจากการดำเนินการเหล่านี้ เช่น การจัดผลิตผลในปริมาณคุณภาพ และเวลา ให้พอเหมาะสมกับที่ผู้ซื้อต้องการ การกักเก็บผลิตผลเพื่อทำให้ราคาสูงขึ้น การลดการผลิตตลอดจน การหยุดทำการผลิตในที่ดินบางส่วนเพื่อบรรกรักษาดิน
5. ผู้ซื้อผลิตผลของเกษตรกรควรอยู่ในสภาวะที่การดำเนินธุรกิจของเขายังไม่มีประสิทธิภาพ หรือเขายังมีกำไรส่วนกินจากธุรกิจที่สามารถจะปันให้เกษตรกรได้ หรือไม่สามารถผลักภาระของค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากขาดรายผลิตผลของเกษตรกรสูงขึ้นไปสู่ตลาดส่วนอื่นได้
6. ความต้องการของผลิตผลนั้นจะต้องมีลักษณะไม่ตอบสนองต่อราคานอกจากคุณลักษณะทั้ง 6 ประการดังกล่าวจะเกือบกูลให้การสร้างอำนาจต่อรองของเกษตรกรเป็นไปได้แล้ว การช่วยเหลือสนับสนุนของรัฐในด้านกฎหมายยังจำเป็นเพื่อช่วยให้การต่อรองของเกษตรกรสำเร็จยิ่งขึ้น แม้ขณะนี้ประเทศไทยมีกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตรมากมาย แต่การดำเนินธุรกิจของกลุ่มยังไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้เพราะขาดความร่วมมืออย่างจริงจังและจริงใจของกลุ่มสมาชิกและการสนับสนุนของรัฐที่ถูกทางยังมีไม่เพียงพอ

ดังนั้น จึงเป็นการสมควรและจำเป็นเร่งด่วนที่รัฐต้องเข้าช่วยเกษตรกรอย่างจริงจังและถูกหลักการในการสร้างอำนาจต่อรอง เพื่อผลให้เกษตรกรมีรายได้และมาตรฐานการครองชีพในระดับใกล้เคียงกับประชาชนกลุ่มอื่น และประชาชนกลุ่มอื่นรวมทั้งรัฐเองควรตระหนักร่วมกับการดันตนเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจจากการต่อรองของเกษตรกรนั้นก็เพื่อหาความเป็นธรรมสู่หมู่คนเท่านั้น มิต้องการกอบโกยผลประโยชน์อันมีค่าจากน้ำพักน้ำแรงผู้ใดเลย

ขณะนี้ได้มีเหตุการณ์อันเป็นที่น่าสังเกตเกิดขึ้นในวงการเกษตรไทย คือ เนื่องมาจากความล้มเหลวของสัญญาเชื้อขายผลิตผลเกษตรระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตและโรงงานแปรรูปซึ่งใช้ผลิตผลเกษตรนั้นเป็นวัตถุดิบ จนทำให้โรงงานอ้างเป็นเหตุที่จะต้องเมื่อที่ดินเพื่อผลิตวัตถุดิบของและโรงงานที่ตั้งขึ้นในระยะหลัง ๆ นี้พยายามจะดำเนินการตามนี้ การให้โรงงานดังกล่าวทำการผลิตวัตถุของได้นั้นจะเป็นผลให้เกิดคนว่างงานในสาขาเกษตรมากขึ้น และคนมีความผูกพันกับผืนแผ่นดินน้อยลง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มจุดอ่อนแก่การปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงจำเป็นที่รัฐจะต้องถือเป็นธุระในการประสานงานธุรกิจระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตวัตถุดิบและโรงงานแปรรูปให้เกิดความยุติธรรมและมั่นคงทั้งสองฝ่ายในระยะยาว สุดท้ายจึงอาจกล่าวได้ว่าการสร้างอำนาจต่อรองแก่เกษตรกร นอกจากจะช่วยเพิ่มรายได้และยกมาตรฐานการครองชีพแก่เข้าแล้ว ยังเป็นการช่วยรักษาความมั่นคงต่อระบบของการปกครองของเราทางอ้อมอีกด้วย และถ้าเป็นไปได้รัฐ

การต่อรองระดับแรกเป็นสิ่งที่ควรทำให้สำเร็จเร็วที่สุด เพราะจะกระทำได้ยังก่อนระดับอื่น ๆ ส่วนระดับอื่น ๆ จะกระทำได้ยากกว่าและรัฐบาลจำต้องให้ความสนใจสนับสนุนทางด้านการเงินและทางกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาตามลักษณะของพืชและแหล่งผลิตแล้ว แต่ละพืชมีความเหมาะสมที่จะใช้วิธีการต่อรองในระดับที่แตกต่างกัน